

заданные языковые единицы). Занятие направлено на формирование культуры общения с произведениями искусства, воспитание эстетического чувства слова и желание выразить словом мысли и переживания – на воспитание творческой языковой личности учащегося.

Литература

1. Чумак, Л.Н. Методика преподавания русского языка как иностранного : учеб. пособие / Л.Н. Чумак. – Минск : БГУ, 2009. – 304 с.
2. Щукин, А.Н. Интегрированное обучение // Лингводидактический энциклопедический словарь: более 2000 единиц / А.Н. Щукин. – М. : Астрель : АСТ : Хранитель, 2008. – С. 91.
3. Сафарян, Р. Д. Интеграция в обучении русскому языку иноязычных (армянских) учащихся / Р. Д. Сафарян // X конгресс МАПРЯЛ. Секция XX. Описание и преподавание РКИ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.philol.msu.ru/~rlc2004/files/sec/20.doc. – Дата доступа : 25.09.2010.
4. Русский язык как иностранный : типовая учеб. программа для иностранных студентов филологических специальностей высш. учеб. заведений / С.И. Лебединский [и др.]. – Минск : РИВШ. – 217 с.
5. Академик [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://dic.academic.ru/pictures/wiki/files/78/Niko_Pirosmani_Margarita_1909.jpg. – Дата доступа : 15.10.2010.

Ківель І. У. (Мінск)

“НОВАЯ ЛІТАРАТУРНАЯ СІТУАЦЫЯ”: МЕТАДЫЧНЫ АСПЕКТ

Мы дазволім сабе паразважаць пра тое, як прэзентуецца сёння на ўроках беларускай літаратуры старэйшым школьнікам сучасная літаратура і наколькі гэтая прэзентацыя можа задаволіць узроставыя інтарэсы, чытацкія патрабаванні, нарэшце, жаданне маладога беларуса адэкватна ўяўляць сённяшняю літаратурную сітуацыю. Абапірацца ж будзем на навейшыя метадычныя распрацоўкі (вучэбная праграма, каляндарна-тэматычнае планаванне, вучэбныя дапаможнікі) і на ўласны вопыт працы настаўнікам беларускай літаратуры ў ДУА Ліцэй БДУ (1998 – 2010 гады).

Варта заўважыць, што перыяд “сучасная беларуская літаратура” паводле “Вучэбнай праграмы па беларускай літаратуры для агульнаадукацыйных устаноў з беларускай і рускай мовамі навучання” [3] пачаўся з сярэдзіны 1980-х гадоў і, адпаведна, доўжыцца чвэрць стагоддзя. Гэта адзін з найбольш інтэнсіўных і супярэчлівых перыядаў у гісторыі нашай літаратуры, якая “ў гэты час набывае новае ідэйна-мастацкае аблічча” [2, с. 175]. Акрамя таго, у гэты час не толькі абнаўляецца, але і кардынальна змяняецца літаратурная сітуацыя.

Менавіта гэты фактар – вызначальны ў развіцці і характарыстыцы нацыянальнай літаратуры азначанага перыяду. Айчынныя літаратуразнаўцы і філосафы надаюць літаратурнаму феномену вялікае значэнне ў развіцці як уласна літаратуры, так і культуры і грамадскай свядомасці ў цэлым [1; 4].

Якім чынам прадстаўлена новая літаратурная сітуацыя ў школьным курсе літаратуры – тэрміналагічна, у персаналіях, тэкстамі? Вывучэнню беларускай літаратуры на сучасным этапе ў школе адводзіцца дзевятнаццаць гадзін – апошні раздзел праграмы апошняга года навучання (пры раскладзе адна гадзіна беларускай літаратуры на тыдзень атрымліваецца, што адзінаццацікласнікі знаёмяцца з сучаснай літаратурай на працягу другога паўгоддзя). Гэты час у жыцці школьніка надзвычай адказны і напружаны: на парозе выпускныя мерапрыемствы, экзамены, ЦТ; амаль кожны выпускнік акрамя школьных заняткаў наведвае дадатковыя (падрыхтоўчыя курсы, заняткі з рэпетытарамі па аднаму-трох прадметах і да т.п.). Зразумела, што зацікавіць, захапіць вучня, або пакінуць у яго хаця б якое больш-менш заўважнае і запамінальнае ўражанне ад аблічча сучаснай літаратуры можна толькі ў тым выпадку, калі ці сам матэрыял, ці яго выкладанне будуць не проста арыгінальнымі, а выключнымі, нечаканымі, нават эфектнымі.

Напэўна, не будзе вялікім перабольшаннем сказаць, што выкладанне літаратуры ў школе і навука пра літаратуру ідуць не заўсёды ў нагу. Навуковыя падыходы да перыядызацыі літаратурнага працэсу, вызначэнне літаратурных напрамкаў і стыляў, тэрміналогія, прынятая ў той ці іншы перыяд у літаратуразнаўстве не адразу і не заўсёды ўваходзяць ва ўжытак метадыкі выкладання літаратуры. А дыскусіі, што вядуцца ў перыёдыцы ды навукова-метадычных выданнях і тычацца сучаснага стану айчыннай літаратуры, амаль ніякім чынам не могуць паўплываць на сам працэс выкладання літаратуры ў школе, падпарадкаваны праграмам і планаванню ўрокаў. Настаўніку даволі складана адступаць ад гэтых нарматываў з некалькіх прычын. Па-першае, ёсць патрабаванне прытрымлівацца той жа праграмы і планавання. Па-другое, школьныя падручнікі напісаны якраз “пад праграму”, і калі настаўнік вырашае замяніць вывучэнне аднаго твора на другі (тым больш – творчасць пісьменніка), ён вымушаны будзе распрацаваць тэматыку ўрокаў, пытанні, віды работы на ўроку, знайсці дадатковы матэрыял да ўрокаў і забяспечыць ім вучняў, да таго ж яшчэ вырашыць праблему з тэкстам твора (твораў). Акрамя таго, калі па прадмеце будзе праведзены, да прыкладу, кантрольны зрэз, некаторыя пытанні акажуцца для вучняў незнаёмымі. Ці гатовыя настаўнікі да

такога кшталту праблем і ці многія з іх будуць ствараць іх (праблемы) сваімі ж рукамі? Пытанне хутчэй рытарычнае.

Тым не менш, толькі ў выпадку смелага і творчага падыходу да выкладання, правільнай, прэзентацыі тэмаў з раздзела “Беларуская літаратура на сучасным этапе” можна дасягнуць сапраўды новага, сучаснага і, калі хочаце, адэкватнага ўспрымання гэтай літаратуры. Трэба, аднак, прызнаць, што “развярнуцца” настаўніку асабліва няма дзе, паколькі абсалютная большасць аўтараў, чыя творчасць прапануецца для вывучэння, у тым ліку і манаграфічна (Я. Сіпакоў, А. Вярцінскі, В. Зуёнак, Г. Пашкоў, І. Пташнікаў, В. Казько, В. Карамазаў, А. Петрашкевіч), хутчэй, так бы мовіць, прымыкае – і ўзростава, і стылёва – да папярэдняга этапу літаратурнага парацэсу. Многія ж творы з “праграмнага спісу” ўвогуле былі напісаны да 1985 года (“Песня пра хлеб” А. Вярцінскага, “Сяліба” В. Зуёнка, зборнікі Р. Баравіковай “Рамонкавы бераг” і “Слухаю сэрца”, “Тартак”, “Найдорф”, “Мсціжы”, “Алімпіяда” І. Пташнікава, “Суд у Слабадзе”, “Неруш” В. Казько, “Пушча” В. Карамазава, “Напісанае застаецца” А. Петрашкевіча). І ў чым тут праблема? Ні ў якім разе не хацелася б закрануць каго ці пакрыўдзіць, але ж найноўшая літаратура, літаратура “новай квадры” павінна дэманстраваць сваю ўключанасць у найноўшую культурную і гістарычную сітуацыю, адлюстроўваць гэтую сітуацыю новымі мастацкімі сродкамі. Пералічаныя вышэй творы, несумненна *“высокамастацкія творы нацыянальнай класіка і вядомых майстроў слова”* [3, с. 4] не могуць выконваць гэтыя важнейшыя функцыі, таму ў працэсе іх вывучэння не падмацоўваюцца, не ілюструюцца творами і творчымі постацямі (хіба толькі “аглядным спісам”) наступныя палажэнні вучэбнай праграмы: *“Прыход у літаратуру новых пакаленняў творчай моладзі”*, *“Новая хваля ў беларускай драматургіі”* [3, с.118, с. 122].

І зноў атрымліваецца, што “ўся белліт ці пра вёску, ці пра вайну”. Гэтае тыражаванае не адным пакаленнем школьнікаў выказванне, якім бы максімалісцкім яно ні было, згадзіцеся, сведчыць нават не столькі пра тэндэнцыйны падбор твораў для школьнага вывучэння, колькі пра стэрэатыпы, што склаліся ў дачыненні і да вучэбнага прадмета, і да вобраза настаўніка беларускай мовы і літаратуры, і да гісторыі народа ўвогуле. І нам падаецца, што вывучаючы сучасную беларускую літаратуру якраз і можна расхістаць стэрэатыпы, вывесці старшакласнікаў за звыклыя межы – ці хаця б пашырыць іх.

Мы не ставім на мэце крытыку вучэбнай праграмы па беларускай літаратуры, а толькі прапануем не разглядаць яе як догму, а творча кіравацца ёю. Настаўніку варта звярнуць увагу на “асноўныя пытанні

для вывучэння”, што прапануюцца ў тэмах “Паэзія”, “Проза”, “Драматургія”: *“разнастайнасць творчых індывідуальнасцей у сучаснай паэзіі”*, *“новая хваля ў беларускай драматургіі”*, а таксама на прапанаваныя дамашнія заданні: *падрыхтаваць паведамленні “Разнастайнасць і тэматычнае багацце сучаснай паэзіі”*, *“Разнастайнасць і тэматычнае багацце сучаснай прозы”*, *“Асноўныя тэндэнцыі развіцця беларускай драматургіі другой паловы 80 – 90 гадоў”*, *“Разнастайнасць і тэматычнае багацце сучаснай драматургіі”* [4]. Паколькі ў адпаведнасці з праграмай настаўнік можа пераразмяркоўваць вучэбную нагрузку і засяроджваць ўвагу на асобных пазіцыях [3, с. 15], ёсць магчымасць прысвяціць некалькі ўрокаў бліжэйшаму знаёмству з літаратарамі “новай хвалі”, якія *“смела заяўляюць пра сябе не толькі ў друкаваных выданнях, але і ў сучаснай інтэрнет-прасторы”* [2, с. 185]. Як паказвае практыка, такія ўрокі выклікаюць у старшакласнікаў выключную цікавасць і актыўны ўдзел.

Сёння моладзь дастаткова дасведчаная і цікаўная не толькі ў інфармацыйных тэхналогіях ды міжнародных адносінах. Дзякуючы магчымасцям internet, актыўнай рабоце з моладдзю творчых аб’яднанняў (літаратурныя сустрэчы, паэтычныя вечарыны, прэзентацыі) навучэнцы “валодаюць сітуацыяй” і ад настаўніка чакаюць адэкватнай рэакцыі. Да прыкладу, мастацкія пошукі таго самага “новага пакалення творчай моладзі” – В. Жыбуля, М. Шайбака, М. Клімковіча, А. Хадановіча, Н. Бабінай, А. Брава, В. Морт, І. Сідарука і іншых пісьменнікаў-наватараў – выклікаюць жывы водгук у вучнёўскай аўдыторыі. І гэта не пустаслоўнае сцверджанне. Праведзеныя ў 2005-2009 гадах сярод навучэнцаў 11 класаў ДУА Ліцэй БДУ апытванні паказалі, што для старшакласнікаў гэтыя прозвішчы – не абстракцыя.

На заключным уроку па творчасці Аляксея Дударова, які папярэднічае аглядавай тэме “Беларуская літаратура на сучасным этапе”, прапануецца невялікае “дыягнастычнае” пісьмовае апытванне: ад трох да пяці пісьмовых пытанняў, адказы на якія дазваляюць настаўніку больш даведацца пра чытацкі круггляд вучняў, іх зацікаўленасць (ці незацікаўленасць) сучасным станам нацыянальнай літаратуры. Зразумела, настаўнік павінен хаця б у самых агульных рысах уяўляць кола чытацкіх інтарэсаў сваіх вучняў і адпаведна яму карэктаваць пытанні. Прыкладная фармулёўка пытанняў можа быць наступнай:

- *Якія вы ведаеце сучасныя беларускія літаратурна-мастацкія часопісы?*
- *Назавіце _____ сучасных _____ беларускіх паэтаў/празаікаў/драматургаў (не менш пяці ў кожнай намінацыі).*

- *З якіх крыніц вы даведаліся пра гэтых аўтараў?*
- *Якія творы сучасных беларускіх аўтараў вы чыталі/пра якія творы сучасных аўтараў даведаліся з розных крыніц?*
- *З творамі/асобаю якога/якіх сучасных аўтараў вы хацелі б пазнаёміцца?*
- *Пра каго з сучасных беларускіх пісьменнікаў вы б хацелі расказаць сваім сябрам, аднакласнікам?*

і да т.п. (пажадана пяярэдзіць вучняў, каб у пералік імёнаў і твораў яны не ўключалі праграмныя – А. Разанава, Н. Гілевіча, Р. Барадудзіна, Г. Марчука і інш.).

Сярод вучняў класаў філалагічнага профілю Ліцэя БДУ каля 60% называюць 3-5 імёнаў, найчасцей гэта У. Арлоў, В. Іпатава, Л. Дайнека, Л. Рублеўская, А. Сыс, А. Глобус, Л. Дранько – Майсюк. 20-25% называюць таксама А. Хадановіча, В. Жыбуля, В. Морт, С. Кавалёва, М. Шайбака (Адамчыка), М. Клімковіча. Крыніца інфармацыі – у асноўным (каля 75%) урокі беларускай літаратуры ў базавай школе (абмеркаванне самастойна прачытанага, дадатковая інфармацыя ад настаўніка), а таксама (каля 20% апытаных) навіны літаратурнага і культурнага жыцця з internet. Вучні класаў фізіка-матэматычнага профілю пераважна (каля 65% апытаных) называюць імёны прадстаўнікоў маладзейшага пакалення (найчасцей – А. Хадановіча, М. Шайбака (Адамчыка), М. Клімковіча), сустракаліся нават імёны Л. Вольскага і С. Міхалка, а крыніцай інфармацыі – internet і “ад сяброў”. Прыкладна 10-15% вучняў могуць назваць 1-2 імені, але ўсе без выключэння жадаюць пазнаёміцца “з самымі перадавымі беларускімі пісьменнікамі” ці “з беларускімі постмадэрністамі”¹³.

Знаёмства з творчасцю маладых беларускіх пісьменнікаў можна адвесці 2-3 урокі і праводзіць іх традыцыйна – як урокі-лекцыі, якую рыхтуе настаўнік, з элементамі абмеркавання ці дыспуту. Аднак няма, на нашу думку, лепшай формы, чым урок-прэзентацыя, падрыхтаваная самімі вучнямі, з наступным абмеркаваннем і каментарыямі. Вучні загадзя выбіраюць тэмы (“Творчая асоба аднаго з сучасных аўтараў”), рыхтуюць паведамленні, выкарыстоўваючы матэрыял, прапанаваны настаўнікам і сабраны самастойна. Настаўнік прапануе вучням прачытаць выбраныя пражыццёвыя і драматычныя творы і расказаць пра іх аднакласнікам, вывучыць на памяць вершы сучасных паэтаў. Зацікаўленыя вучні праяўляюць ініцыятыву і сустракаюцца з пісьменнікамі, бяруць інтэрв’ю, аўтографы, знаходзяць аўдыёзапісы

¹³ З пісьмовых адказаў на прапанаваныя пытанні.

выступленняў і г.д. Зразумела, усё гэта прасцей рабіць сталічным вучням, зразумела таксама, што навучэнцы Ліцэя БДУ – людзі творчыя і ініцыятыўныя, пераможцы алімпіяд і адны з лепшых вучняў рэспублікі. Тым не менш, і самы шараговы вучань, “ціхі троечнік” не застаецца ўбаку ад новай формы работы, якая адкрывае незнаёмую і нават нечаканую старонку сучаснага літаратурнага працэсу.

Літаратура

1. *Акудовіч В.* Разбурыць Парыж. – Мінск, 2004.
 2. Беларуская літаратура: дапам. для вучняў 11-га кл. агульнаадукац. устаноў з беларус і рус. мовамі навучання / А. І. Бельскі [і інш.] ; пад рэд. А. І. Бельскага, М. А. Тычыны. – Мінск, 2009.
 3. Вучэбная праграма для агульнаадукацыйных устаноў з беларускай і рускай мовамі навучання. Беларуская літаратура 5-11 класы. – Мінск, “Нацыянальны інстытут адукацыі”, 2009.
 4. *Кісліцына Г.* Новая літаратурная сітуацыя: змена культурнай парадыгмы. – Мінск, 2007.
 5. Прыкладнае каляндарна-тэматычнае планаванне па вучэбным прадмеце “Беларуская літаратура” на 2010/2011 навучальны год (XI клас агульнаадукацыйных устаноў з беларускай і рускай мовамі навучання). Рэжым доступу: <http://www.adu.by/modules.php?name=News&file=article&sid=6603>.
- Дата доступу: 26.10.2010.

Коваленко О. И. (Минск)

РОЛЬ РАЗЛИЧНЫХ ЭЛЕМЕНТОВ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ В ПРАКТИКЕ ОБУЧЕНИЯ РКИ

Необходимость реализации межкультурного диалога на современном этапе развития лингвистического образования обуславливает постоянно возрастающие требования к социокультурной подготовке студентов, изучающих РКИ и, соответственно, поиск новых методических приемов формирования социокультурной компетенции (СКК).

В зарубежной и отечественной методической литературе установлено, что именно социокультурная составляющая коммуникативной компетенции переводит владение языком с уровня умений и навыков на уровень компетенции, поскольку формирование СКК есть обучение культуре данной страны (М. М. Меркулов, В. В. Сафонова, В. Л. Скалкин, Н. Г. Соловьева, А. Н. Щукин, М. Вугат, D. Moore и др.).